

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้
ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

THE DEVELOPMENT OF BUDDHIST INSTRUCTIONAL MODEL OF
MINDFULNESS BASED LEARNING FOR ELEMENTARY EDUCATION LEVEL IN
MODERN THAI SOCIETY

กิตติชัย สุธาสิโนบล
Kittichai Suthasinobon

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Srinakharinwirot University
E-mail: dr.kittichai2010@gmail.com

Received: May 14, 2020
Revised: August 14, 2020
Accepted: September 10, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ และ 3) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้คะแนนเฉลี่ย ค่าร้อยละ และทดสอบค่าที และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบันที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นพัฒนาสติสัมปชัญญะ ขั้นที่ 2 ขั้นสะท้อนแนวคิดและประสบการณ์ ขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติอย่างเป็นองค์รวม ขั้นที่ 5 ขั้นปรับแต่งและลงข้อสรุป ขั้นที่ 6 ขั้นตระหนักรู้หลักธรรมสู่การนำไปใช้ และขั้นที่ 7 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยเรียกรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ว่า Mindfulness Based Learning Model : MBL 2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ฯ ผลการประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.79$, $S.D. = 0.32$) 3) ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ฯ พบว่า คะแนนเฉลี่ยวินัยในการเรียนของผู้เรียน ทักษะทางสังคมของผู้เรียน เจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา สติเป็นฐานการเรียนรู้

ABSTRACT

This study aimed at 1) developing a Buddhist instructional model of mindfulness based learning for elementary school students in modern Thai society, 2) to determine the efficiency of the Buddhist instructional model of mindfulness based learning, and 3) to determine the effectiveness of the Buddhist instructional model of mindfulness based learning. The subjects of the study were 30 students who were in Grade 4 during Academic Year 2019. The statistics used in analyzing the quantitative data were mean, percentage, and dependent t-test. The qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings of the study were 1) The Buddhist instructional model of mindfulness based learning consists of 7 steps: (a) mindfulness development, (b) reflection on concepts and experiences, (c) wisdom development, (d) holistic practice, (e) refinement and conclusion, (f) putting awareness on Buddhist principles into practice, and (g) sharing experiences and learning together. The instruction model was named “Mindfulness Based Learning Model (MBL)”. 2) The experts’ evaluations on the efficacy of the instruction model was at ‘very high’ level ($\bar{x} = 4.79$, S.D.= 0.32, full score = 5). 3) The posttest scores of the students on disciplines in learning, social skills, attitudes towards learning, and problem solving ability were significantly higher than those of the pretest scores at .01 level of significance.

Keywords

Buddhist Instructional Model, Mindfulness Based Learning

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยให้การศึกษาเป็นกลไกหลักในการพัฒนาประเทศ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) นโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2580) ว่าด้วยการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579) โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง มีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์ อุดออม รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และมุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง

ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เป็นพลเมืองดี พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (Office of the Education Council, 2019)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษย์ที่สั่งสอนความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยความจริง อันเรียกว่า สัจธรรม ซึ่งเป็นความจริงตามเหตุผลที่ปัญญามนุษย์พึงรู้เห็นได้ด้วยตนเอง (Somdet Phra Nyanasamvara Somdet Phra Sangharaja Sakalamahasanghapharinayaka, 2013) โดยตรงตามเป้าหมายพัฒนาคนในทุกมิติคนดีมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา ดังนั้น วัตถุประสงค์สำคัญของพระพุทธศาสนาจึงเป็นการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เพื่อทำให้ชีวิตเข้าถึงอริสราภาพ ให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของปัจจัยแวดล้อมภายนอกให้มากที่สุด ซึ่งสามารถแยกพิจารณาอริสราภาพในฐานะอริสราภาพพื้นฐานของชีวิตซึ่งต้องอาศัยปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีอยู่ในธรรมชาติ และในแง่อริสราภาพทางสังคมให้เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิต (Somdet Phra Phutthakasachan, 2018) และช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ช่วยให้มีมนุษย์มีสติอยู่กับปัจจุบันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี ช่วยให้รู้จักผิดชอบชั่วดีด้วยตนเอง ดำรงชีวิตที่ราบรื่นและสงบสุข และมีอิสระสามารถควบคุมตนเองได้ เนื่องจากพระพุทธศาสนามีความสำคัญดังกล่าวข้างต้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบันจึงมีความสำคัญ อันจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้สามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถนำหลักศาสนาไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ นำไปสู่การสร้างสังคมอุดมคุณธรรม จริยธรรม แต่ในสภาพปัจจุบันพบว่า การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา มีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ดังคำสัมภาษณ์ (Phra MahaHansa Dhammaso, 2020) ได้กล่าวถึงปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา สรุปได้ว่า ผู้เรียนในปัจจุบันขาดสติในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบด้าน ไม่สามารถกำกับควบคุมตนเอง จิตใจไม่อยู่กับสิ่งปัจจุบัน มีความวิตกกังวลสูง ผู้เรียนส่วนมากขาดการมีใจจดจ่อกับสิ่งที่เรียน ประมาทในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ และไม่สามารถทำงานที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ได้ไม่มีสติในการจัดการอารมณ์ และไม่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีสติ ไม่รู้เท่าทันความคิด ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาปัญญา ขาดโลกทัศน์ในการมองโลกและสิ่งแวดล้อมในมิติทางจิตวิญญาณ จึงนำไปสู่วิกฤตการณ์ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และถือเป็นวิกฤตของการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสติที่รู้ตัวทั่วพร้อมในการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ (Phra Dhammapitaka, 2002) ได้กล่าวถึงปัญหาทางด้านสังคมที่เป็นผลจากการจัดการศึกษาที่สรุปได้ว่า ศีลธรรมได้เสื่อมถอยลง เนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแบบอย่างตะวันตกทำให้ผู้คนละทิ้งความคิดและคุณธรรม จึงส่งผลให้คุณธรรมทางด้านจิตใจลดต่ำลง ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมของการบริโภคนิยม และปัญหาความเสื่อมทางด้านจิตใจ จากการแสวงหาความเจริญด้านวัตถุหลงใหลวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้คุณค่าด้านจิตใจลดลง และจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่โรงเรียนแยกออกจากวัดทำให้เยาวชนสมัยใหม่ไม่สนใจศาสนา และคำสอนทางศีลธรรม ขาดการอบรมด้านจิตใจซึ่งส่งผลให้วัยรุ่นขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็อการเรียน รักสนุก ซึ่งจากปัญหา

ดังกล่าวสะท้อนถึงการที่ผู้เรียนขาดสติในการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่ความบกพร่องทางปัญญา (Phra Brahmagunabhorn, 2004; Suthasinobon, 2016)

จากรายงานผลการวิจัยและพัฒนากรอบสมรรถนะผู้เรียนประถมศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้รายงานประเด็นปัญหาสำคัญส่วนหนึ่งสรุปได้ว่า ในด้านหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้ผู้เรียนระดับประถมศึกษาต้องเรียนรู้โดยมีการกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาการจัดการเรียนรู้ไม่ทันและไม่ได้มาตรฐาน ผู้สอนจำเป็นต้องเร่งสอน จึงทำให้ผู้เรียนขาดสติในการเรียนรู้ ขาดการฝึกทักษะอย่างรอบด้าน ขาดความสุข และไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน โดยเฉพาะกระบวนการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา พบว่า ผู้สอนยังจัดการเรียนการสอนที่เน้นการให้เนื้อหาความรู้เป็นหลัก ยังไม่สามารถนำพาให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเกิดสมรรถนะที่ต้องการ ผู้เรียนขาดสติปัญญา ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ และในด้านการวัดและประเมินผล พบว่า การวัดและประเมินผลผู้เรียนขาดมิติการประเมินผลที่รอบด้าน ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและขาดปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการพัฒนา จากปัญหาดังกล่าว ในการปฏิรูปการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา นอกจากจะต้องแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา ยังต้องคำนึงถึงความต้องการของสังคมไทย และโลกในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตโดยเฉพาะการมีสติในการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้รอบด้าน ทั้งที่ผู้เรียนระดับประถมศึกษาในปัจจุบันต้องมีความรู้ ทักษะ สมรรถนะชุดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม และต้องมีสติและปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างเป็นองค์รวม มีความสุขในการดำเนินชีวิต จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้สอนที่จะต้องตอบสนองความต้องการดังกล่าว รวมไปถึงการตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ชาติในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องการให้ประเทศไทยเข้าสู่ความเป็นไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งต้องการผู้เรียนที่เป็นอนาคตชาติและพลเมืองที่มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีสติสัมปชัญญะ สร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรมได้ (Office of the Education Council, 2017) ซึ่งในขณะที่ความรู้ ความเจริญทางด้านวัตถุและนวัตกรรมต่าง ๆ ในโลกมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากมาย สังคมมีความคาดหวังให้ผู้เรียนโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาจำเป็นต้องสามารถดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีความสุข แต่ในสภาพความเป็นจริงผู้เรียนชั้นประถมศึกษาขาดสติในการเรียนรู้ วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ไม่เป็น แก้ปัญหาแบบให้ผ่านไปอย่างรวดเร็วแต่ไม่รอบคอบ ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน (Jacobs & Fiese, 2007) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะการบูรณาการกับหลักพุทธธรรมที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ จึงมีความสำคัญกับผู้เรียนประถมศึกษาในยุคปัจจุบัน เนื่องจาก “สติ” มีความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาศักยภาพภายในของมนุษย์ แก่นที่แท้จริงของการฝึกฝนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดสติรู้เท่าทันจิตเป็นการเรียนรู้ที่เป็นการเดินสายกลาง เป็นความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับมนุษยชาติที่จะเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตที่เป็นทางสายกลาง ทำจิตที่มีความเป็นปกติ ไม่หลงตามและไม่บังคับ เป็นความดีงามของฐานการเรียนรู้แห่งสติ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน จึงมีความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น (Phra Brahmagunabhorn, 2005) ที่ได้

เสนอการให้การศึกษาตามแนววิถีพุทธที่สัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน กล่าวคือ เป็นการศึกษาเพื่อรู้ความจริงของธรรมชาติ และพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติ โดยยึดถือทางสายกลาง ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยใช้สติเป็นฐานการเรียนรู้โดยบูรณาการกับหลักสูตรที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามระบบไตรสิกขาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้ ฝึกคิดแก้ปัญหา (โยนิโสมนสิการ) พรหมวิหาร 4 อธิเบทา 4 สัมปปริสธรรม 7 สัทธรรม 3 ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญาโดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อม (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งสอดคล้องกับ (Khemmani, 2016) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องใช้กลวิธีและวิธีการที่หลากหลาย และสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชีวิตจริง (Phra Brahmagunabhom, 2005) การจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานจึงน่าจะเป็นคำตอบของการแก้ปัญหาของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ซึ่งหลักสูตรในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ เป็นความจริงของธรรมชาติ ถ้าผู้เรียนเรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างมีสติเป็นฐานการเรียนรู้ จดจ่อกับสิ่งที่เรียน ไม่ประมาท รู้เท่าทันอารมณ์ในขณะที่เรียนรู้ มีความฉลาดทางอารมณ์ มีทักษะการแสดงออกของอารมณ์ ที่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีสติในการพัฒนาปัญญา จะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านจิตใจที่ดีงามและดำเนินชีวิตได้อย่างสงบเย็น และเป็นประโยชน์ (Office of the Education Council, 2017; Phra Dhammapitaka, 2002)

จากสภาพและแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน สำหรับผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน เพื่อพัฒนาวินัยในการเรียน ทักษะทางสังคม เจตคติต่อการเรียน และสามารถคิดแก้ปัญหาของผู้เรียน เพื่อจะนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบันมีประสิทธิภาพเป็นอย่างไร
2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบันมีประสิทธิผลเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐาน การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ตามประเด็นต่อไปนี้

- 3.1 วินัยในการเรียนของผู้เรียน
- 3.2 ทักษะทางสังคมของผู้เรียน
- 3.3 เจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน
- 3.4 ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน (Research: R₁) ขั้นตอน ที่ 2 การพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ (Development: D₁) ขั้นตอนที่ 3 การทดลองรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Research: R₂) และ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล ปรับปรุง และขยายผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Development: D₂) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาล 1 วัดเทวสังฆาราม (ในสังฆราชูปถัมภ์) ปีการศึกษา 2562 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling Technique) เนื่องจากผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัยทุกฝ่ายของโรงเรียนมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือ ในการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างดี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

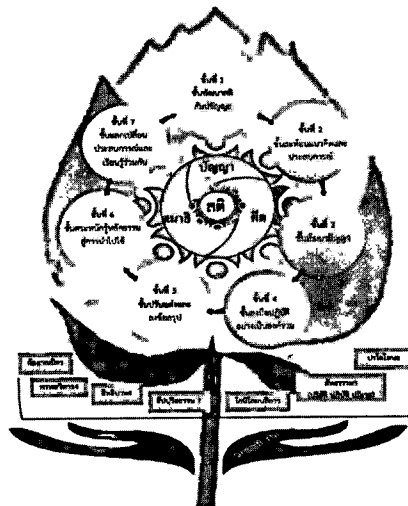
1. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบฯ ได้แก่ 1) แบบประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ และ 2) แบบประเมินคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประเมินความเหมาะสมของแบบประเมินฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruency: IOC) เท่ากับ 1.00 ผ่านเกณฑ์ทุกข้อ
2. เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ฯ สารพระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 11 แผน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประเมินความเหมาะสมของแบบประเมินฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruency: IOC) เท่ากับ 1.00 ทุกแผน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบฯ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรม วินัยในการเรียนของผู้เรียน แบบวัดทักษะทางสังคมของผู้เรียนแบบวัดเจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน และแบบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยหา ค่าความเชื่อมั่น (reliability) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81, 0.83, 0.84 และ 0.87 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

1. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าความแปรปรวน (S.D.) ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบวัดกับจุดประสงค์ (Index of item-objective congruency: IOC) และความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR₂₀
2. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบสมมติฐานการวิจัย โดยทดสอบค่าสถิติ t-test dependence ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สังเกต บันทึก และสอบถามความคิดเห็น

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบันที่พัฒนาขึ้น เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการกับหลักพุทธธรรมซึ่งได้แก่ หลักแห่งสติที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้หลักไตรสิกขา หลักกัลยาณมิตร หลักพรหมวิหาร 4 หลักอริยสัจ 4 หลักโยนิโสมนสิการ หลักสัทธรรม 3 หลักอิทธิบาท 4 และหลักสัพบุริสธรรม 7 เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมเรียนรู้การเรียนรู้ แก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม โดยผู้สอนจัดสิ่งแวดล้อม (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา จัดแบ่งขั้นตอนการจัดการกระบวนการการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นพัฒนาสติสัมปชัญญะ ขั้นที่ 2 ขั้นสะท้อนแนวคิดและประสบการณ์ ขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติอย่างเป็นองค์รวม ขั้นที่ 5 ขั้นปรับแต่งและลงข้อสรุป ขั้นที่ 6 ขั้นตระหนักรู้หลักธรรมสู่การนำไปใช้ และขั้นที่ 7 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยเรียก รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ว่า Mindfulness Based Learning Model (MBL) ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนระดับประถมศึกษา

2. ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 ท่าน ประเมินผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบันในภาพรวม พบว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = 0.32)

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ($n = 7$)

ข้อที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1	ความเหมาะสมของปัญหาที่นำมาใช้ในการกำหนดรูปแบบเพื่อพัฒนาการรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด
2	ความเหมาะสมของข้อมูลพื้นฐานที่นำมาใช้ในการกำหนดรูปแบบเพื่อพัฒนาการรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้	4.86	0.38	มากที่สุด
3	ความเหมาะสมของการกำหนดขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้	4.82	0.32	มากที่สุด
4	ความสอดคล้องของขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้	4.71	0.49	มากที่สุด
5	ความเหมาะสมของการวางแผนและกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้	4.57	0.53	มากที่สุด
6	ความเหมาะสมขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้	4.75	0.53	มากที่สุด
7	ความเหมาะสมของการกำหนดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้	4.80	0.32	มากที่สุด
8	ความเหมาะสมของการกำหนดขั้นการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน	4.91	0.14	มากที่สุด
9	ความเหมาะสมของการกำหนดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการประเมินผลการจัดการเรียนรู้	4.78	0.37	มากที่สุด
สรุปผลการประเมิน		4.79	0.32	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ในสังคมไทยยุคปัจจุบันในภาพรวม ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 ท่าน มีความเห็นว่ายู่ในเกณฑ์เหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = 0.32)

3. ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ผลการวิจัย พบว่า วินัยในการเรียนของผู้เรียน ทักษะทางสังคมของผู้เรียน เจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนระดับประถมศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ทำให้วินัยในการเรียนของผู้เรียน ทักษะทางสังคมของผู้เรียน เจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนสูงขึ้น

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยวินัยในการเรียนของผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ก่อนเรียนและหลังเรียน

วินัยในการเรียนของผู้เรียน	N	\bar{X}	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน	30	5.43	1.33	-4.61**	.000
หลังเรียน	30	7.77	1.55		

**P<.01

จากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยวินัยในการเรียนของผู้เรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยวินัยในการเรียนของผู้เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ก่อนเรียนและหลังเรียน

ทักษะทางสังคมของผู้เรียน	N	\bar{X}	S.D.	T	Sig
ก่อนเรียน	30	44.23	8.69	-24.69**	.000
หลังเรียน	30	94.53	3.85		

**P<.01

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของผู้เรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของผู้เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .0

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อการเรียนของผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ก่อนเรียนและหลังเรียน

เจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน	N	\bar{X}	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน	30	41.37	9.83	-24.27**	.000
หลังเรียน	30	88.33	3.16		

**P<.01

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อการเรียน (จิตตภาวนา) ของผู้เรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อการเรียนของผู้เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียน ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) ก่อนเรียนและหลังเรียน

ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียน	N	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ก่อนเรียน	30	11.03	1.67	-49.58**	.000
หลังเรียน	30	26.97	1.30		

**P<.01

จากตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4) พบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ฯ ดังกล่าวมีผลการวิจัยเป็นที่ประจักษ์ต่อการศึกษาไทยและสากล โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบันที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 ท่านประเมินผลในภาพรวม พบว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด (\bar{X} = 4.79, S.D. = 0.32) เนื่องจากเป็นรูปแบบการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนระลึกลึถึงสิ่งที่เรียน มีใจจดจ่อกับสิ่งที่เรียน ไม่ประมาท ตื่นตัวอยู่เสมอในการปฏิบัติกิจกรรม ตระหนักรู้ในตนเอง รู้เท่าทันในอารมณ์ มีความ

ฉลาดทางอารมณ์ ที่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีสติ มีความเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และรู้เท่าทันความคิดแก้ปัญหา และสามารถเสริมสร้างพัฒนาการทางปัญญา ส่งผลด้านการมีสมาธิ การเคลื่อนไหวร่างกาย ความคิดที่ชัดเจนว่องไว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านวิชาการ และยังเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านจิตใจ จิตใจสงบขึ้น และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Phucharoen (2020) พบว่า การสร้างสติหรือการเริ่มต้นของการเรียนรู้และกิจกรรมใด ๆ นั้น การฝึกสติเริ่มที่ฐานกายก่อน นั่นคือ ฝึกให้รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับกาย (Body Sensation) เพราะการฝึกสติที่ฐานกายเป็นบันไดขั้นแรกสุดในทั้งหมด 4 ขั้นของการฝึกสติปฏิฐาน 4 และสติยังเป็นเครื่องมือให้รู้ว่าจะเกิดอาการหรือไม่ อย่างไร และถ้าฝึกดูความคิด รู้ทันความคิดได้ชำนาญแล้ว สติจะเป็นตัวเฝ้าระวังความคิดเชิงลบ ที่ได้แก่ อคติ ลำเอียง ต่วนตัดสินใจ เป็นต้น เมื่อจิตไม่ว่างจะมีความคิดเชิงลบที่ไม่มีคุณภาพ ดังนั้น สติจะเป็นเครื่องมือในการเตือนให้ผู้เรียนรู้เท่าทันปัจจุบัน ดังที่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสติที่เห็นชัดเจนว่า “สติมาปัญญาเกิด” ซึ่งทั้งครูผู้สอนและผู้เรียนสามารถฝึกสติได้ทุกอิริยาบถ ทุกเวลา ฝึกได้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งผลให้ผู้เรียนที่ได้รับการฝึกสติมีความกล้าหาญในการแสดงออก มีความเมตตาและเสียสละ เป็นต้น

2. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน การจัดกิจกรรมเน้นความหลากหลายของกิจกรรมที่เสริมสร้างการมีสติสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการสะท้อนแนวคิดและประสบการณ์ของตนเอง เรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม พร้อมทั้งได้ลงข้อสรุปเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ นำสู่การชื่นชมผลงานร่วมกัน เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีความหมายกับผู้เรียน กล่าวคือ ในขั้นที่ 1 ขั้นพัฒนาสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นการเริ่มต้นการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยสติจะทำให้ผู้เรียนความระลึกถึงสิ่งที่จะเริ่มเรียนรู้อย่างเป็นปัจจุบัน ประกอบกับเสริมสร้างความจำซึ่งมีหน้าที่ดึงอารมณ์มาสู่จิต กำหนดอารมณ์ไว้กับจิต จดจ่อกับการเรียนรู้อย่างเป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับ Phra Brahmagnunabhorn (2009) การเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยการพัฒนาสติจึงเป็นการริเริ่มของการเรียนรู้จากภายในเป็นพลังนำสู่ความพร้อมในการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้ดี นอกจากนี้ ในขั้นที่ 2 ขั้นสะท้อนแนวคิดและประสบการณ์ ผู้เรียนจะได้สะท้อนแนวคิดและองค์ความรู้เดิมให้ผู้สอนและผู้เรียนคนอื่น ๆ ได้ทราบ ส่วนในขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาปัญญา ที่ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระที่เรียนรู้จากวิธีการที่หลากหลายเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และการจัดการความรู้ของตนเอง ผ่านช่องทางการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติอย่างเป็นองค์รวม ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะที่ได้พัฒนาทางปัญญา และเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของตนเองเพื่อให้สามารถเข้าใจสิ่งที่เรียนรู้ได้มากขึ้น ได้ฝึกฝนเรียนรู้จากสภาพจริง ผ่านกระบวนการของไตรสิกขาอย่างมีสติรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างผู้มีใจจดจ่อ ขั้นที่ 5 ขั้นปรับแต่งและลงข้อสรุป ผู้เรียนจะได้ในกระบวนการคิดแก้ปัญหา พิจารณาใคร่ครวญผลที่ได้จากการเรียน การปฏิบัติกิจกรรม ปรับแต่งผลงาน ชิ้นงาน และมีความรู้ความเข้าใจให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมทั้งลงข้อสรุปถึงผลที่ได้จากการเรียนรู้ นำพาตนเองให้เป็นผู้ตระหนักรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในขั้นนี้จะช่วยให้สิ่งที่เรียนรู้สมบูรณ์และมีความหมายมากขึ้น ขั้นที่ 6 ขั้นตระหนักรู้หลักธรรมสู่การนำไปใช้ ซึ่งในขั้นนี้มีความสำคัญอย่างมากในการนำหลักธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รู้และเข้าใจความเป็นจริงในสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่อย่างเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาตนเองให้มีแนวคิดเชิงบวก มองการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยวัฒนธรรมแสงปัญญาและมีความสุขในการเรียนรู้และการอยู่

ร่วมกัน สุดท้ายก็จะนำเสนอความสุขให้ผู้อื่นรอบข้างได้รับ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการชื่นชมตนเองในความสำเร็จ และแบ่งปันความสำเร็จของตนเองให้กับผู้อื่น ในขั้นที่ 7 ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 7 ขั้นตอนดังกล่าว มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องเสมือนการก้าวเดินสู่ความงอกงามตามหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยทรงเสด็จก้าวเดินบนดอกบัวทั้ง 7 ก้าว ซึ่งถือเป็นการก้าวอย่างมั่นคง มีสติเป็นจุดเริ่มต้นในการเปิดโลกการเรียนรู้อย่างมีสติที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสังคมไทยยุคปัจจุบัน พบว่า วินัยในการเรียนของผู้เรียน ทักษะทางสังคมของผู้เรียน เจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนระดับประถมศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อาจเนื่องมาจาก การจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานเป็นกระบวนการที่ผู้สอนพัฒนาขึ้นทุกขั้นตอน คำนึงถึงการหล่อหลอมพฤติกรรมวินัยในการเรียนที่ดี มีการวางเงื่อนไข และเตรียมสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่คุณสอนกำหนด และเสริมสร้างให้ผู้เรียนค้นพบแนวทางในการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในลักษณะ Active Learning ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมศึกษา ข้อมูลความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม วิถีคิด และแสดงออกถึงความสามารถที่จะเรียนรู้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายได้โดยง่าย และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังที่ Reigeluth (1983) ได้กล่าวไว้ และสอดคล้องกับ Phucharoen (2020)) ที่ได้กล่าวถึง สภาวะแห่งการเจริญสติ ซึ่งถือเป็นสภาวะที่ยากในการอธิบายออกมาเป็นคำพูด และไม่มีตัวช่วยอื่นนอกจากการได้ฝึกฝนเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเอง ผู้ที่ได้รับการฝึกฝนการเจริญสติจะสังเกตได้ถึงความรู้สึกรู้สึกมีความเข้มแข็งทางอารมณ์ ความคิด และการกระทำ การเปิดประสาทสัมผัสที่เกิดจากการมีสติที่มั่นคงขึ้น การเจริญสติจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักควบคุมพฤติกรรมในด้านวินัยในการเรียน และวางแผนแบบระบบความคิดแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักควบคุมหรือสร้างทางเลือกให้กับตัวเองที่หลากหลาย แทนที่จะติดอยู่ในการกระทำตามนิสัยเดิม ๆ หรือแบบแผนความคิดเดิม ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเครียดหรือความกังวลใจได้ ดังนั้น ผู้เรียนที่เรียนรู้โดยใช้สติเป็นฐานการเรียนรู้จึงเกิดความเข้มแข็งจากภายใน มีความสงบ และมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี มีทักษะทางสังคม และสามารถคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลทำให้ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานเกิดวินัยในการเรียน เจตคติที่ดีต่อการเรียน มีทักษะทางสังคมที่ดี และคิดแก้ปัญหาได้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานฯ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1:1 กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาควรมีนโยบายในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาให้มีเวทีพัฒนาตนเอง โดยการศึกษาหลักการ แนวคิด กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ให้เกิดความชำนาญในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติในชีวิตประจำวันต่อไปอย่างยั่งยืนในอนาคตซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน

1.2 ภาครัฐควรจัดให้มีการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ในลักษณะการบ่มเพาะต้นกล้าทางการศึกษาที่มุ่งสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในรูปแบบที่หลากหลาย

1.3 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาครูผู้สอนให้มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ที่ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัย

2.1 ควรทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานกับผู้เรียนในระดับชั้นอื่น ๆ ในทุกระดับการศึกษา และทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

2.2 ควรมีการศึกษาตัวแปรที่อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อเป็นการต่อยอดนวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น สมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน ความสามารถในการคิดที่เสริมสร้างของการเป็นพลเมืองยุคดิจิทัล เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี 2562 และได้รับความกรุณาจากนักเรียน ครู และบุคลากรของโรงเรียนเทศบาล 1 (วัดเทวสังฆาราม) ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

References

- Jacobs, M. P., & Fiese, B. H. (2007). Family mealtime interactions and overweight children with asthma: Potential for compounded risks. *Journal of Pediatric Psychology*, 32(1), 64-68.
- Khemmani, T. (2016). *thit nā khæm manī* [Teaching science: Knowledge for effective learning process management]. (20th ed). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Office of the Education Council. (2017). *samnakngān lekḥāthikān saphā kānsuksā* [National education plan 2017-2036]. (2nd ed). Bangkok: phrik wan Graphic design.
- Office of the Education Council. (2019). *samnakngān lekḥāthikān saphā kānsuksā* [National educational standards 2018]. Bangkok: 21 Century Company Limited.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2004). *phra phrom khunāphoṭī* (Por A. payutto) [Know the principles first, then study and teach to be effective]. (2nded). Bangkok: Teachers Council of Thailand Printing.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2005). *phra phrom khunāphoṭī* (Por A. payutto) [Towards Buddhist education]. (6th ed). Bangkok: Publisher Dharma.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2009). *phra phrom khunāphoṭī* (Por A. payutto) [General education for humanity]. Bangkok: General Education Management Center, Srinakharinwirot University.

- Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2002). **phrathampidok (Por A. payutto)**
[The holistic development of Thai children]. (3rd ed). Bangkok: Publisher Dharma.
- Phra MahaHansa Dhammaso. (2020, February 15). **phra mahā hansā mahā**
[Mindfulness Based Learning Model].
- Phucharoen, W. (2020). **Vorapatr phū č̣aroēñ** [Mindfulness in Action: Can practice
the mind easily easily again]. Bangkok: Amarin Dharma.
- Somdet Phra Nyanasamvara Somdet Phra Sangharaja Sakalamahasanghapanayaka.
(2013). **somdet phra yāñ sangwōṅ somdet phrasangkharā**
sakonmahāsangkhaparināyok [NyanasamvaraDham: Characteristics and
important teachings of Buddhism]. Nakhon Pathom: Sal printing.
- Somdet Phra Phutthakasachan (P. A. Payutto). (2018). **somdet phra phut khoṣā č̣hā**
(Por A. payutto) [Educational concepts of Somdej Phra Buddha Kochachan
(Por. Payutto)]. Ang Thong: Worasin Fine Printing.
- Suthasinobon, K. (2016). **kitti chai suthāsinōbon** [Buddhist teaching and learning for
moral development for learners]. (2nd ed). Bangkok: Commercial World Media
Company Limited.
- Reigeluth, C. M. (1983). **Instructional-design theories and models: An overview of
their current status**. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.